

Crime Detection and Preliminary Investigations into Domestic Violence against Children in the Legal Systems of Iran, Egypt and Iraq

Heshmatollah Bahadori¹, **Batoul Pakzad**², **Abdolreza Jamalzadeh**³

1. PhD student in Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Iran, Tehran, (Corresponding author), Email: heshmatbahadori8@gmail.com

2. Assistant Professor of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Iran, Tehran, Email: b.d.pakzad.b@gmail.com

3. Associate Professor of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Iran, Tehran, Email: jamalzadeh@gmail.com

Abstract

The issue of domestic violence against children is a challenging and at the same time hidden phenomenon; this research, using a descriptive-analytical method, first examined the methods of crime detection and the difficulties of preliminary investigations in the Iranian legal system, and then, related them to the foundations of Islamic jurisprudence, because Islamic jurisprudence, by emphasizing the prohibition of harm and the protection of the dignity of the child, provides significant protective measures. Also, by comparing the situation in Iran with Egypt and Iraq, due to legal and institutional differences in child protection, solutions have been presented to promote child safety and strengthen the role of the family as a safe haven. The results of this study indicate that there is a weakness in the timely identification and detection of violence against children, which often hinders the realization of children's rights, especially due to the specific circumstances of the victim. Also, the lack of sufficient public institutions to support victims of this type of violence is a fundamental challenge. In the field of legislation, the legislator in the "Protection of Children and Adolescents Act 2020" has tried, by observing the principle of the individualization of proceedings, to apply more flexible rules regarding child victims; including using the capacities of governmental organizations such as the Welfare Organization in preventing child abuse. However, weaknesses such as restricting the concept of emotional abuse and the lack of effective sanctions for it, determining minimal punishments for abusive parents and the absence of appropriate mechanisms for forming a personality file for child victims still remain. The study of the jurisprudential foundations also shows that the clear emphasis of Islamic jurisprudence on prohibiting harm and the need to protect children can provide an important basis for reforming and strengthening these mechanisms in the Iranian legal system.

Keywords: domestic violence, crime detection, preliminary investigations, children, Islamic jurisprudence.

Received: 13/12/2025;

Revised: 15/02/2026;

Accepted: 12/03/2026

How To Cite: Bahadori, Heshmatollah; Pakzad, Batoul & Jamalzadeh, Abdolreza (2025). Crime Detection and Preliminary Investigations into Domestic Violence against Children in the Legal Systems of Iran, Egypt and Iraq. *Criminal Law Doctrines of Islamic Countries*, 3 (2), 1-31. <https://www.doi.org/10.22091/dclic.2026.14859.1138>

Published by: University of Qom

© The Author(s)

Article type: Research

کشف جرم و تحقیقات مقدماتی در خشونت‌های خانگی علیه اطفال در نظام حقوقی ایران، مصر و عراق

حشمت‌الله بهادری^۱، بتول پاکزاد^۲، عبدالرضا جمال زاده^۳

۱. دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشکده حقوق دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، ایران، تهران (نویسنده مسئول)، رایانامه: heshmatbahadori8@gmail.com

۲. استادیار حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشکده حقوق دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، ایران، تهران، رایانامه: b.d.pakzad.b@gmail.com

۳. دانشیار حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشکده حقوق دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، ایران، تهران، رایانامه: jamalzadeh@gmail.com

چکیده

مسئله خشونت خانگی علیه اطفال، پدیده‌ای چالش‌برانگیز و در عین حال پنهان است. این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی ابتدا شیوه‌های کشف جرم و دشواری‌های تحقیقات مقدماتی در نظام حقوقی ایران را بررسی کرده و سپس آن‌ها را با مبانی فقه امامیه مرتبط ساخته است، زیرا فقه امامیه با تأکید بر حرمت ایذاء و حفاظت از کرامت طفل، ظرفیت‌های حمایتی قابل توجهی فراهم می‌کند. همچنین با مقایسه وضعیت ایران با کشورهای مصر و عراق، به دلیل تفاوت‌های قانونی و نهادی در حمایت از کودکان، راهکارهایی برای ارتقای ایمنی کودکان و تقویت نقش خانواده به‌عنوان پناهگاهی امن ارائه شده است. از نتایج این تحقیق، می‌توان به ضعف در شناسایی و کشف به موقع خشونت علیه کودک اشاره کرد؛ امری که به‌ویژه به دلیل شرایط خاص قربانی، اغلب مانع احقاق حقوق اطفال می‌شود. همچنین نبود نهادهای مردمی کافی برای حمایت از قربانیان این نوع خشونت از چالش‌های اساسی است. در حوزه تقنین، قانون‌گذار در «قانون حمایت از اطفال و نوجوانان ۱۳۹۹» تلاش کرده است با رعایت اصل فردی‌سازی دادرسی، قواعد انعطاف‌پذیرتری نسبت به اطفال بزه‌دیده اعمال کند؛ از جمله بهره‌گیری از ظرفیت سازمان‌های دولتی مانند سازمان بهزیستی در پیشگیری از کودک‌آزاری. با این حال، ضعف‌هایی همچون تقیید مفهوم آزار عاطفی و فقدان ضمانت اجرای مؤثر برای آن، تعیین مجازات‌های حداقلی برای والدین آزارگر و نبود سازوکارهای مناسب برای تشکیل پرونده شخصیت اطفال بزه‌دیده همچنان پابرجاست. بررسی مبانی فقهی نیز نشان می‌دهد که تأکید روشن فقه امامیه بر منع ضرر و لزوم حمایت از طفل، می‌تواند پشتوانه‌ای مهم برای اصلاح و تقویت این سازوکارها در نظام حقوقی ایران فراهم آورد.

کلیدواژه‌ها: خشونت خانگی، کشف جرم، تحقیقات مقدماتی، اطفال، فقه امامیه.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۹/۲۲؛ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۱/۲۶؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۲/۲۸

استناد: بهادری، حشمت‌الله؛ پاکزاد، بتول و جمال‌زاده، عبدالرضا (۱۴۰۴). کشف جرم و تحقیقات مقدماتی در خشونت‌های خانگی علیه اطفال در نظام حقوقی ایران، مصر و عراق. *آموزه‌های حقوق کیفری کشورهای اسلامی*، ۳(۲)، ۳۱-۱. <https://www.doi.org/10.22091/dlic.2026.14859.1138>

نوع مقاله: پژوهشی

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه قم

مقدمه

در فقه امامیه، قریب به اتفاق فقها کسی را که به حد بلوغ شرعی (پدیدار شدن نشانه‌های جسمی بلوغ و به‌علاوه رشد و خارج شدن از دوره سفاهت) نرسیده است، کودک و نوجوان می‌نامند. مفهوم مخالف عبارت «الصَّغِيرَ وَ هُوَ الَّذِي لَمْ يَبْلُغْ حَدَّ الْبُلُوغِ»، بیانگر آن است صغیر کسی است که به حد بلوغ نرسیده باشد (موسوی خمینی، ۱۹۶۸: ۱۵) هر کودک حق داشتن زندگی ای سالم و عاری از خشونت را دارد. با این حال هر ساله میلیون‌ها کودک در سراسر جهان قربانی خشونت‌های فیزیکی، جنسی و عاطفی می‌باشند. خشونت چه از سوی خانواده صورت گیرد و چه از سوی اجتماع تبعات جسمانی و روانی متعددی بر زندگی بزه‌دیدگان خواهد داشت. منظور از خشونت خانگی علیه بزه‌دیدگان خاص شامل خشونت علیه کودکان، نوجوانان، والدین یا افراد مسن است، این دسته از بزه‌دیدگان بعد از وقوع جرم در شرایط وخیمی قرار می‌گیرند که نیاز به حمایت روانی و عاطفی و تسکین دارند و اینکه بتوانند بدون هیچ ضعف و ترسی، با آسودگی خاطر، آسیب‌های جرم را شرح دهند. این خشونت از انواع مختلفی از جمله سوءاستفاده فیزیکی، کلامی، احساسی، اقتصادی، مذهبی، باروری و جنسی برخوردار است. این خشونت‌ها می‌توانند از اشکال پنهان و ساختاری مبتنی بر اجبار تا تجاوز زناشویی و سوءاستفاده فیزیکی شدید، از جمله خفگی، ضرب و شتم، ختنه زنان و اسیدپاشی متغیر باشد؛ خشونت‌هایی که در برخی موارد به آسیب‌های جدی، تغییر شکل بدن یا مرگ منجر می‌شوند. قتل‌های خانگی نیز شامل سنگسار و سوزاندن و قتل ناموسی است.

در این راستا، خشونت خانگی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین چالش‌های اجتماعی و حقوقی در کشورهای عربی، مورد توجه محققان و سیاست‌گذاران قرار گرفته است. در مصر قانون کیفری (قانون مجازات شماره ۵۸ مصوب ۱۹۳۷) فاقد مقررات صریح در کشف و تحقیقات مقدماتی در جرم خشونت خانگی است و تنها از طریق قوانین کلی مانند مواد ۲۳۰ تا ۲۵۱ قانون مجازات به آن پرداخته می‌شود؛ این رویکرد، خشونت خانگی را به‌عنوان یک مسئله خصوصی تلقی می‌کند و نه به‌عنوان یک جرم مستقل که نیازمند پاسخ قانونی مشخص باشد (Muhammed Ahmed, 2021: 13). مفاهیمی مانند «نیت خوب» باعث کاهش مجازات

مجرمان و تضعیف حمایت قانونی از قربانیان می‌شود و بسیاری از قربانیان از ارائه شکایت منصرف می‌شوند. بررسی پرونده‌ها نشان می‌دهد که دادستان‌ها و قضات تحت تأثیر هنجارهای پدرسالارانه و تفاسیر مذهبی محافظه کارانه، بسیاری از پرونده‌های خشونت خانگی را محدود یا با مجازات سبک محتمله می‌کنند.

در عراق نیز با وجود مواد قانونی مشخص، شکاف‌های قانونی و تبعیض‌های جنسیتی باعث ناکارآمدی پاسخ سیستم عدالت کیفری شده است. قوانینی مانند ماده ۴۱۵، ۴۱۳، ۴۳۴ و ۴۰۹ قانون جزای عراق شماره ۱۱۱ مصوب ۱۹۶۹، خشونت خانگی را تحت شرایط مشخص جرم‌انگاری می‌کنند، اما مفاهیمی مانند «حق تربیتی شوهر» و «عذر شرافتمندانه» موجب تضعیف مسئولیت کیفری مجرمان می‌شود و اجرای مؤثر قانون را با چالش مواجه می‌کند (Alfatlawi, 2021: 156). با این حال، تلاش‌هایی برای جرم‌انگاری خشونت خانگی در عراق صورت گرفته است؛ به ویژه در منطقه کردستان، قانون شماره ۸ سال ۲۰۱۱ خشونت خانگی را شامل انواع اقدامات جسمی، روانی و جنسی تعریف کرده و ایجاد دادگاه تخصصی و مراکز حمایت از قربانیان را پیش‌بینی می‌کند. این قانون با تعیین مجازات‌های متناسب از جمله حبس و جریمه مالی، گامی مهم در راستای مقابله با خشونت خانگی بوده است، هرچند با مخالفت گروه‌های اسلام‌گرا و نگرانی درباره مغایرت با قانون اساسی مواجه شده است (Dhia Moslem Abd Alameer Ghaibi, 2022: 37).

کشف جرم اولین مرحله از فرایند پنج مرحله‌ای دادرسی کیفری است تا جرمی کشف نشود چرخه دادرسی کیفری به حرکت در نخواهد آمد. کشف جرم در قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲، اعلامیه جهانی حقوق بشر میثاق حقوق مدنی و سیاسی، به صورت دقیق تعریف نشده است و در عین حال دکتترین حقوقی تعاریف متفاوتی را ارائه نموده‌اند. برخی بر این باورند که کشف جرم به مرحله اطلاع بر وقوع جرم، شناسایی متهم و جمع‌آوری ادله انتسابی به وی اطلاق می‌شود (بیژنی میرزا و شاملو، ۱۳۹۶: ۹۲۳-۹۵۱).

تحقیقات مقدماتی نیز مجموعه اقدامات قانونی مقام تحقیق برای حفظ آثار جرم، جمع‌آوری دلایل و شناسایی متهم است. در جرائم مرتبط با خشونت‌های خانگی علیه اطفال، کارآمدی این مراحل نقش اساسی در حمایت کیفری از کودکان دارد. با توجه به آسیب‌پذیری ویژه اطفال و ویژگی‌های خاص این جرائم، بررسی نحوه کشف جرم و انجام تحقیقات مقدماتی از اهمیت دوچندان برخوردار است. بر این اساس، مقاله حاضر

با رویکرد تطبیقی به بررسی چگونگی کشف جرم و تحقیقات مقدماتی در خشونت‌های خانگی علیه اطفال در نظام‌های حقوقی ایران، مصر و عراق می‌پردازد و نقاط قوت، ضعف و چالش‌های اصلی این نظام‌ها را در حمایت کیفری از کودکان مورد تحلیل قرار می‌دهد.

۱. تعریف طفل

طفل در معنای لغوی، به فردی اطلاق می‌شود که به سن بلوغ نرسیده و با واژه‌هایی چون کودک، خردسال و نابالغ شناخته می‌شود (حسینی، ۱۳۹۹: ۲). این کاربرد لغوی در فقه امامیه و نظام حقوقی ایران نیز مورد پذیرش قرار گرفته و واژه طفل غالباً در کنار مفاهیمی مانند صغیر و نابالغ به کار می‌رود. در اصطلاح حقوقی، طفل به شخصی گفته می‌شود که به سن بلوغ نرسیده و از نظر قانونی کبیر محسوب نمی‌گردد (صفایی و قاسم‌زاده، ۱۳۸۱: ۲۰۴؛ جعفری لنگرودی، ۱۳۷۸: ۴۰۶ و ۴۳۰). در اصطلاح فقهی نیز طفل کسی است که به حد بلوغ شرعی نرسیده و از تصرف مستقل در اموال خود ممنوع است: «الصغیر هو الذی لم يبلغ حدّ البلوغ و لا تنفذ تصرفاته فی أمواله و هو محجور علیه شرعاً» (خمینی، ۱۳۸۳: ۲۰).

قانون‌گذار ایرانی، تعریفی صریح از «طفل» ارائه نکرده و به جای آن، معیار سن را برای تعیین مسئولیت کیفری ملاک قرار داده است. مطابق ماده ۱۴۷ قانون مجازات اسلامی، سن بلوغ شرعی در دختران نه سال تمام قمری و در پسران پانزده سال تمام قمری تعیین شده است. بر این اساس افرادی که به این سن نرسیده‌اند، طفل محسوب شده و از مسئولیت کیفری کامل برخوردار نیستند. اهمیت این موضوع به‌ویژه در حقوق کیفری آشکار می‌شود؛ جایی که وضعیت طفل در فرآیند تعقیب، رسیدگی و اعمال مجازات نقشی اساسی دارد. برخی جرم‌شناسان نیز با تفکیک میان بلوغ شرعی و رشد کیفری، سن کودکی را از دوره طفولیت تا حدود ۱۲ سالگی دانسته‌اند (شامبیانی، ۱۴۰۱: ۳۸). همچنین، بر اساس بند «الف» ماده ۱ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان، طفل به هر فردی اطلاق می‌شود که به سن بلوغ شرعی نرسیده باشد. این قانون با توسعه مفهوم طفل، دامنه شمول حمایت‌های قانونی را فراتر از معیار بلوغ شرعی گسترش داده و مبنای مهمی در تحلیل وضعیت کیفری اطفال در حقوق ایران به شمار می‌آید.

در حقوق کیفری مصر، قانون‌گذار در قانون کودک مصر (قانون شماره ۱۲ سال ۱۹۹۶ با اصلاحات بعدی)، تعریف روشنی از طفل ارائه کرده است. مطابق ماده ۲ این قانون، طفل به شخصی اطلاق می‌شود که سن او کمتر از هجده سال تمام میلادی باشد. این قانون با تفکیک میان گروه‌های سنی مختلف، نظام مسئولیت کیفری اطفال را به گونه‌ای تنظیم نموده که واکنش کیفری نسبت به اطفال، ماهیتی اصلاحی و تربیتی داشته باشد. به موجب مواد ۹۴ تا ۱۰۱ قانون کودک مصر، اطفال بزهکار نه تنها از مجازات‌های بزرگسالان معاف‌اند، بلکه رسیدگی به جرائم آنان در دادگاه‌های ویژه اطفال و با اتخاذ تدابیر حمایتی و اصلاحی صورت می‌گیرد. بدین ترتیب، در نظام کیفری مصر، طفل همواره به‌عنوان شخص نیازمند حمایت ویژه تلقی شده و معیار سن، مبنای اصلی شناسایی وی در فرآیند کیفری است.

در حقوق کیفری عراق نیز رویکردی مشابه مشاهده می‌شود. بر اساس قانون مراقبت از اطفال و نوجوانان عراق مصوب ۱۹۸۳، در ماده ۱، طفل به فردی اطلاق می‌شود که سن او کمتر از هجده سال تمام باشد. این قانون با تفکیک میان طفل و نوجوان، نظام خاصی از مسئولیت کیفری، دادرسی و اقدامات تأمینی را برای اطفال پیش‌بینی کرده است. مطابق مواد ۵ تا ۷ این قانون، طفل فاقد مسئولیت کیفری کامل بوده و در صورت ارتکاب جرم، به جای مجازات‌های کیفری، مشمول تدابیر اصلاحی و تربیتی و حمایتی می‌شود. همچنین رسیدگی به جرائم اطفال در عراق، مطابق این قانون، در محاکم ویژه و با حضور نهادهای حمایتی انجام می‌گیرد. این امر نشان دهنده آن است که قانون‌گذار عراقی نیز همانند مصر، سن تقویمی را معیار اصلی تعریف طفل دانسته و سیاست کیفری خود را بر حمایت و اصلاح اطفال بزهکار استوار ساخته است.

۲. تعریف خشونت خانگی (کودک‌آزاری)

خشونت بیماری اجتماعی است که از قرن‌ها پیش وجود داشته و تاکنون نیز جامعه انسانی را درگیر خود ساخته است (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۸: ۱۴۹). افراد جامعه، خشونت خانگی را با نام‌های مختلفی می‌شناسند، همچون سوءاستفاده از شریک جنسی، ضرب و شتم همسر، کتک زدن، آزار زناشویی و شریک‌آزاری. خشونت خانگی یک رفتار منفرد نیست، بلکه الگوی بسیاری از رفتارهای فیزیکی، جنسی

و یا روانی است که توسط یک شریک صمیمی فعلی یا سابق انجام می‌شود. خشونت خانگی مستقل از نژاد، سنین و جنسیت افراد رخ می‌دهد و هیچ محدودیت فرهنگی، اجتماعی اقتصادی، آموزشی، مذهبی یا جغرافیایی ندارد. اما زنان و کودکان به دلیل شرایط فیزیکی خاص خود اغلب بیشتر قربانی خشونت خانگی قرار می‌گیرند (Kayla, 2022: 185).

همچنین در ماده ۱ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان ۱۳۹۹، خشونت، هرگونه فعل یا ترک فعل عمدی تعریف شده است که سلامت جسمی، روانی، اخلاقی یا اجتماعی طفل و نوجوان را در معرض خطر و آسیب قرار دهد (از قبیل ضرب و جرح، محبوس کردن، سوءاستفاده جنسی، توهین یا تهدید نسبت به طفل یا نوجوان در صورتی که جنبه تأدیبی نداشته باشد یا قرار دادن او در شرایط سخت و غیرمتعارف و یا خودداری از کمک به وی). بی‌توجهی و سهل‌انگاری، کوتاهی در انجام تکالیفی از جمله تأمین نیازهای اساسی و ضروری طفل و نوجوان یا وظایف مربوط به حضانت، ولایت، قیمومیت، وصایت، سرپرستی، تربیت، نظارت یا مراقبت از آنان توسط والدین، اولیاء یا سرپرست قانونی یا هر شخصی که مکلف به آن است، تعریف شده است.

در واقع، خشونت خانگی بر حسب نوع یا فرد انواع مختلفی را شامل می‌شود، انواع خشونت خانگی را بر اساس نوع خشونت می‌توان به خشونت فیزیکی، روانی، جنسی، خشونت مالی و . . . تقسیم‌بندی کرد. به گفته فرد، خشونت خانگی ممکن است به یکی از اشکال همسر آزاری، کودک آزاری، کودک کشی، قتل والدین یا ضرب و جرح و خشونت فرزندان علیه یکدیگر ظاهر شود. یکی از رایج‌ترین خشونت‌های خانوادگی که موجب قرار گرفتن کودکان در معرض بدرفتاری و سوءاستفاده والدین است و پیامدهای نامطلوب قابل توجهی را در زندگی در کوتاه‌مدت و بلندمدت بر کودکان تحمیل می‌کند، عمل کودک آزاری است (Herbert, et. Al. 2023: 18).

خشونت و کودک آزاری بزرگسالان در خانواده، یکی از پوشیده‌ترین اشکال بدرفتاری با کودکان است، زیرا بیشتر آن در خلوت خانوادگی رخ می‌دهد، اما با این وجود به‌طور گسترده در همه جوامع رواج دارد. بدرفتاری با کودک توسط والدین و سرپرستان، مشکلات خاصی را در هنگام طراحی راهبردهای پیشگیری

و کمک به قربانی ایجاد می‌کند، زیرا عاملان بد رفتاری و خشونت در عین حال مسئولان تربیت کودک هستند. سوءاستفاده جنسی هم ممکن است توسط افراد بزرگسال و هم نوجوانان انجام شود. در بسیاری از موارد، بزرگسالان درگیر سوءرفتار جنسی هستند. آن‌ها از اقوام نزدیک و یا آشنایان کودک هستند که فریب، تهدید، تشویق یا اجبار می‌کنند. سوءرفتار عاطفی روانی نیز شامل ناتوانایی والدین و خانواده برای فراهم کردن یک محیط مناسب و پشتیبان در جهت رشد و پرورش کودک باشد؛ و همان‌طور که توسط آکادمی اطفال آمریکا بیان شده است، «آزار جسمی کودک یک مشکل جدی با عواقب مادام‌العمر برای قربانی است.» اثرات فوری آزار فیزیکی می‌تواند شامل بریدگی، کبودی، شکستگی استخوان و آسیب‌های داخلی باشد. با این حال، پیامدهای درازمدت می‌تواند حتی آثار مخرب‌تری داشته باشد. همچنین بر اساس تحقیقات انجام شده توسط موسسه ملی سلامت کودک و توسعه انسانی، «کودکانی که آزار جسمی و روانی را تجربه می‌کنند، در معرض خطر بیشتری برای ابتلا به اختلالات سلامت روان مانند اضطراب، افسردگی و اختلال استرس پس از سانحه هستند.» علاوه بر این، انجمن روانشناسی آمریکا به اهمیت درک تأثیر سوءاستفاده فیزیکی از کودک بر رشد مغز نیز پرداخته است (Özbay, 2023: 192).

تحقیقات نشان می‌دهد که تحت تجاوز و خشونت قرار گرفتن افراد در دوره کودکی، احتمال خشونت و تجاوزهای آینده را بیشتر می‌کند. تاکنون مکانیسم انتقال بین نسلی خشونت چندان شفاف نیست، اما به نظر می‌رسد که فاکتورهای ارتکاب خشونت علیه کودکان (قربانی کودک‌آزاری، اضطراب روان‌شناختی، خشونت شریک زندگی)، ریسک ارتکاب خشونت خانگی علیه اطفال را تشدید می‌کنند (Anderson et al., 2018: 80-90).

اکثر خشونت‌های انجام گرفته علیه کودکان، شامل حداقل یکی از شش نوع اصلی خشونت بین فردی است که در مراحل مختلف رشد کودک رخ می‌دهد. بد رفتاری (از جمله تنبیهات خشونت‌آمیز) که شامل خشونت فیزیکی، جنسی و روانی یا عاطفی است. بی‌توجهی به نوزادان، کودکان و نوجوانان توسط والدین، مراقبان و دیگر افراد مرتبط با کودک که اغلب در خانه و گاه‌ها در محیط‌هایی مانند مدارس و پرورشگاه‌ها رخ می‌دهد. زورگویی (از جمله زورگویی‌های سایبری) یک رفتار پرخاشگرانه ناخواسته توسط یک کودک

دیگر یا گروهی از کودکان است که نه خواهر و برادر هستند و نه در رابطه عاشقانه با قربانی هستند. این شامل آسیب‌های جسمی، روانی یا اجتماعی مکرر است و اغلب در مدارس و سایر مکان‌هایی که کودکان در آن جمع می‌شوند، رخ می‌دهد. خشونت‌ها اغلب رفتارهای توهین‌آمیزی است که در آن یک فرد بر فرد دیگر قدرت پیدا می‌کند. و معمولاً شامل خشونت جنسی یا فیزیکی، پرخاشگری روانی است (Sarkar, 2021: 136).

خشونت جوانان که در میان کودکان و بزرگسالان جوان ۱۰ تا ۲۹ ساله اتفاق می‌افتد، شامل قلدری و حمله فیزیکی با یا بدون سلاح (مانند اسلحه و چاقو) است و ممکن است شامل خشونت گروهی باشد. خشونت شریک صمیمی (یا خشونت خانگی) شامل خشونت فیزیکی، جنسی و عاطفی توسط یک شریک صمیمی یا شریک قبلی است. اگرچه مردان نیز می‌توانند قربانی شوند، خشونت شریک صمیمی غالباً بر زنان تأثیر می‌گذارد. معمولاً در مورد دختران در موارد کودک همسری و ازدواج‌های زودهنگام یا اجباری رخ می‌دهد. در میان نوجوانان درگیر روابط عاشقانه اما مجرد، گاهی اوقات به آن خشونت قرار ملاقات می‌گویند. خشونت جنسی شامل تماس جنسی بدون رضایت کامل شریک و انجام اعمال جنسی بدون تماس است. اعمال تجاوز جنسی علیه کسی که راضی به عمل نیست و سوءاستفاده و خشونت عاطفی یا روانی شامل محدود کردن حرکات کودک، تحقیر، تمسخر، تهدید و ارباب، تبعیض، طرد و سایر اشکال غیرفیزیکی است. تأثیر خشونت خانگی علیه اطفال تأثیرات مادام‌العمر بر سلامت و رفاه کودکان، خانواده‌ها، جوامع و ملت‌ها دارد. خشونت علیه کودکان ممکن است منجر به مرگ شود. قتل که اغلب شامل سلاح‌هایی مانند چاقو و اسلحه گرم است، یکی از چهار علت اصلی مرگ در اطفال است و پسران بیش از ۸۰ درصد از قربانیان و مجرمان را تشکیل می‌دهند. احتمال اعتیاد به الکل، سیگار و مواد مخدر و رفتارهای پرخطر جنسی، در کودکانی که در معرض خشونت و سایر ناملایمات قرار می‌گیرند، به‌طور قابل ملاحظه‌ای بیشتر است. آن‌ها همچنین دارای میزان بالاتری از اضطراب، افسردگی، سایر مشکلات سلامت روان و خودکشی هستند. خشونت‌های جنسی ممکن است منجر به حاملگی‌های ناخواسته، سقط جنین‌های القایی، مشکلات زنان و زایمان و عفونت‌های مقاربتی از جمله ایدز شود.

همان‌طور که گفته شد، برخلاف تصور اغلب افراد عامه، خشونت خانگی تنها محدود به خشونت‌های فیزیکی نیست، بلکه شامل آزار و اذیت روحی و تهدیدهای وحشت‌زا نیز می‌شود که اغلب به یک الگوی رفتاری جهت اعمال کنترل در محیط خانه تبدیل می‌شود. این خشونت است که توسط یک فرد صمیمی، یعنی یک زن یا شوهر فعلی یا سابق، شریک زندگی یا دختر یا دوست پسر انجام می‌شود. برخی از تعاریف خشونت خانگی شامل اعمال هر یک از اعضای خانواده است، اما تعریف این گزارش از رویه وزارت کشور در محدود کردن آن به افراد نزدیک پیروی می‌کند. در مجموع خشونت خانگی، هرگونه خشونت بین شرکای فعلی و سابق در یک رابطه صمیمی، در هر کجا و هر زمان که خشونت رخ دهد.

۳. کشف جرم خشونت خانگی علیه اطفال

کشف در لغت به معنای «آشکار ساختن» و «پیدا کردن» آمده است. در اصطلاح حقوقی کلمه عبارت است از اطلاع دستگاه یا نهاد تعقیب از وقوع جرم، اینکه چگونه دادسرا از نوع وقوع آن مطلع می‌شود (خرده‌گاه، ۱۳۹۸: ۱۱۹).

کشف جرم، انجام تحقیقات، شناسایی متهم و اثبات ارتکاب جرم، در بسیاری موارد به قربانی مرتبط است. قربانی سرخ مناسبی برای شناسایی و اثبات جرم است (همان: ۱۲۳) کودک‌آزاری از جنایت‌هایی است که کشف آن بسیار دشوار است، زیرا این تنها جرمی است که قربانی در آن احساس گناه یا احساس مسئولیت در آزار می‌کند. به‌طوری که حتی یک محقق باتجربه، شایسته نمی‌تواند به‌طور حتم، این جرائم را کشف کند. اهمیت کشف صحیح این جرم به این علت است که این نوع تحقیقات ممکن است مسیر زندگی بسیاری از اطفال را برای همیشه تغییر دهد. درک پویایی وقوع کودک‌آزاری، قربانی و آزار دهنده، به‌عنوان سه فاکتور مجزا، بینشی را در مورد بسیاری از جنبه‌های این نوع جنایت فراهم می‌کند. به نظر می‌رسد، به دلیل عدم سهولت در کشف این جنایت، تحقیقات محققان آمریکایی در سال ۲۰۱۹ نشان می‌دهد که کمتر از یک‌پنجم موارد کودک‌آزاری، به مرحله شناسایی و کشف می‌رسند و حدود نیمی از این موارد شناسایی شده، منجر به محکومیت یا اقرار گناه می‌شود (Block and Williams, 2019: 21). محور اصلی

در کشف خشونت خانگی علیه اطفال، افشای آن توسط خود کودک است، بنابراین حق بیان، این حق را به بزه‌دیده می‌دهد تا بگوید چه صدمات روحی، فیزیکی و عاطفی را از جرم متحمل شده است و در چه وضعیتی قرار دارد و آیا از متهم ترس دارد یا نه و چه خواسته‌ای دارد. افشای خشونت توسط کودک، نوعی بیانیه تفصیلی است که مجریان قانون را قادر می‌سازد تا شواهد تأیید کننده را جستجو کنند. با این وجود در حقوق ایران عملاً بار اثبات وقوع جرم، به خصوص در جرائم قابل گذشت، بر دوش بزه‌دیده است. به طوری که اگر بزه‌دیده صرفاً به ارائه شکایت بدون دلیل اکتفا کند، در دادسرا، اکثر این شکایت‌ها با قرار منع تعقیب مواجه خواهد شد (بیژنی میرزا و شاملو، پیشین: ۹۵۱-۹۲۳).

در فقه امامیه، از آنجا که نظام حقوقی اسلام مبتنی بر خدامحوری و وحی الهی است، کشف جرائم باید در چارچوب آموزه‌های اسلامی و با رعایت اوامر شارع انجام گیرد. این امر به‌ویژه در جرائم منافی عفت اهمیت بیشتری می‌یابد؛ به گونه‌ای که حفظ آبرو و حیثیت متهمان همواره مورد تأکید قرار گرفته است. با این حال، در عین پذیرش وحیانی بودن نظام حقوقی اسلام، باید توجه داشت که آموزه‌های اسلامی ماهیتی عقلایی داشته و قرآن و سنت، به‌عنوان منابع اصلی شریعت، بر عقل و عقلانیت تأکید ویژه‌ای دارند. از این رو، در تبیین مبانی کشف جرائم و تحقق عدالت کیفری، مفاهیمی همچون برقراری نظم و امنیت عمومی، پیشگیری از جرم و لزوم حفظ حرمت و کرامت متهم، هم‌زمان مورد توجه قرار می‌گیرد (جوادی آملی، ۱۳۸۱: ۸۱).

همچنین، جوامع می‌توانند با به‌کارگیری تدابیر و خدمات حفاظتی مؤثر توسط دستگاه اجرایی تخصصی بهره‌مند از توانایی لازم جهت برقراری ارتباط با اطفال در راستای تحقق عدالت کیفری و کشف جرم خشونت خانگی علیه اطفال اقدام نمایند. همچنین در بسیاری از کشورها، مکان‌هایی تعبیه گردیده است که در آن پلیس، دادستان و سازمان خدمات اجتماعی در مورد تحقیقات پیرامون کودکانی که این شک وجود دارد که قربانی موارد جدیدتری از خشونت خانگی شوند، با یکدیگر همکاری می‌نمایند. حمایت اجتماعی و عاطفی می‌تواند همکاری بزه‌دیدگان خشونت خانگی را در روند کشف و تحقیقات مقدماتی، بهبود بخشد. در برخی مواقع نمایندگانی از سازمان پزشکی قانونی و بخش روانپزشکی کودکان و نوجوانان نیز در این همکاری

مشارکت دارند. هدف آن است که بزه‌دیده به محیطی سازگار با روحيات و لطافت وارد شده و در آنجا بتوان موارد مختلف تحقیقات را در آن مکان به انجام رسانید تا مجبور نباشد بین ادارات دولتی مختلف در رفت‌وآمد باشد. بدین ترتیب جرم مورد بررسی قرار گرفته و خصوصاً در مورد کودکان درمان و حمایت لازم را نیز در همان مکان دریافت می‌نماید (Stewart & Arnall, 2023: 628).

یکی از علل گسترش کودک‌آزاری در ایران، تمایل افراد جامعه به عدم دخالت و پذیرش مسئولیت در قبال آن بوده که به‌عنوان یکی از موانع عدم کشف، تعقیب و مجازات مجرمین کودک‌آزار شناخته می‌شود؛ بنابراین در مورد کودک‌آزاری، رقم سیاه بسیار بوده و موارد نامکشوفه زیادی در دستگاه قضایی وجود دارد (رضوانی جویباری و حیدری، ۱۳۹۸: ۳۱-۵۰). بنابراین در جهت حمایت قانونی از کودکان و اعمال سیاست کیفری مناسب، لازم است قانون‌گذار مجازات شدیدتری را نسبت به افراد بی‌تفاوت در قبال مشاهده موارد کودک‌آزاری و تشدید مجازات، اقدام نماید. زیرا شدت مجازات، مشابه نظریه‌های تلافی‌گرایانه بنتهام (بازگرداندن جنایت به جنایتکار (Draper, 2002)) و منتسکیو (Carrithers, 1998: 213-240)، به‌عنوان یکی از راهکارهای مناسب در پیشگیری از جرائمی با رقم سیاه بزهکاری، مورد توجه قرار می‌گیرد. مطابق ماده ۱۷ قانون حمایت، جرائم علیه این قشر، جنبه عمومی داشته و همه افراد جامعه مکلف‌اند به نحوی که خطری متوجه آنان نگردد، موارد بزه‌دیدگی کودکان و نوجوانان را به مقامات قضایی گزارش دهند و در صورت عدم گزارش دهی، به یکی از مجازات‌های درجه در ماده ۱۹ قانون مجازات اسلامی، محکوم خواهند شد. مددکار اجتماعی، به واسطه حضور در سطح جامعه و برخورد با کودکان و نوجوانان، مکلف به ارائه گزارش بزه‌دیدگی آن‌ها به مراجع قضایی می‌باشند.

برای جمع‌آوری اطلاعات در جهت کشف و شناسایی خشونت خانگی علیه کودکان، وضعیت کودکی که قربانی قطعی یا احتمالی آن است، می‌توان از شیوه‌های مختلف بهره گرفت:

- بازدید منزل: مددکار اجتماعی با انجام بازدید منزل، می‌تواند شرایط کودک را دقیق‌تر بررسی کند. مشاهده محل زندگی، تحصیل یا کار کودک، مصاحبه با افرادی که در این محیط‌ها

حضور دارند و مشاهده روابط آن‌ها در این فضاها، امکان ارزیابی قابل اعتمادتری از وضعیت کودک را فراهم می‌کنند (تدین نجف‌آبادی و مسعودی، ۱۳۹۹: ۸۲).

- شناسایی و مصاحبه با قربانی خشونت خانگی: تحقیق و مصاحبه باید متناسب با نیازهای خاص قربانیان و با لحاظ حقوق انسانی و همراه با رفتاری کرامت‌مدار باشد. زیرا در صورت عدم توجه کافی به حقوق اطفال، منجر به بزه‌دیدگی ثانویه و عدم همکاری آنان با دستگاه قضایی می‌شود. بنابراین، در بسیاری از کشورها افراد متخصص در این زمینه مانند مددکاران اجتماعی که مهارت بالایی در مصاحبه جهت شناخت، درک احساسات مددجو و نهایتاً، کشف خشونت علیه کودک می‌گردد (جوان جعفری بجنوردی و قتلویی طرقي، ۱۳۹۵: ۹۱-۱۰۸).
- شناخت و بررسی موارد پرخطر: وقوع خشونت خانگی علیه اطفال، متأثر از سه عامل کلی شرایط کودک، شرایط خانواده و جامعه است که شناخت آن باعث سهولت در کشف جرم می‌شود. شرایط کودک همچون سن (اکثر موارد خشونت خانگی علیه کودکان زیر ۳ سال رخ می‌دهد)، ناتوانی‌های جسمی و ذهنی، فرزند اول، فرزند ناخواسته. شرایط خانواده همچون والدین مجرد، خانواده‌های ناتنی، کودک همسری (والدین نوجوان)، فرزندخواندگی، طلاق. شرایط جامعه مانند فقر و بیکاری، مناطق شهری با ناامنی محیطی و ناهنجاری‌های اجتماعی.

۴. تحقیقات مقدماتی در خشونت خانگی علیه اطفال

در ترمینولوژی حقوق، تحقیقات مقدماتی به معنای «تحقیقات راجع به جرم که توسط مستنطق یا ضابطان دادگستری انجام می‌شود و منتهی به صدور قرار مجرمی یا قرار منع تعقیب می‌گردد» تعریف شده است (جعفری لنگرودی، ۱۳۷۸: ۱۴۱). این مرحله شامل مجموعه اقدامات قضایی است که با هدف جمع‌آوری شواهد و مدارک مرتبط با جرم و ارزیابی قانونی آن‌ها برای تعیین اعتبار و تحویل متهم به دادگاه انجام می‌شود (بهرادنسب، ۱۳۹۲: ۱۴۹). تحقیقات مقدماتی در جرائمی که مجنی علیه آن اطفال هستند اهمیت ویژه‌ای دارد، زیرا با چالش‌های چندوجهی مواجه است. کودکان اغلب تمایل به توضیح سوءاستفاده ندارند یا فقط

بخشی از واقعیت را بیان می‌کنند. در بسیاری از موارد، بین کودک و آزارگر پیوند عاطفی وجود دارد که می‌تواند بیان حقیقت را دشوار سازد. وقوع جرم در محیط خصوصی و بدون شاهد، نیز ضرورت رسیدگی ویژه و حضور فرد پشتیبان برای کودک را تأکید می‌کند (Holder et al, 2014).

بازپرس در این مرحله، نقش کلیدی در کشف جرم و حفاظت از حقوق کودک و متهم ایفا می‌کند. او باید ضمن رعایت اصول اخلاقی و بی‌طرفی، توانایی تحلیل و ارزش‌گذاری شواهد، مدیریت مصاحبه‌ها و بازجویی‌ها و تصمیم‌گیری درباره آزادی و حریم خصوصی افراد را داشته باشد (Jogi Prameela, 2021: 181). شناسایی آزارگری که هیچ اثر انگشت یا شواهد قطعی ندارد، معمولاً با تحلیل شیوه‌های عملیاتی او امکان‌پذیر است (Wiesenthal, 2017: 45).

با توجه به شرایط خاص اطفال، قوانین حمایتی مانند قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹، تدابیر خاصی برای انجام تحقیقات مقدماتی پیش‌بینی کرده است. طبق ماده ۳۲ این قانون، مددکار اجتماعی موظف است پس از اطلاع از وضعیت مخاطره‌آمیز طفل، اقدامات مقتضی را از طریق دعوت والدین، سرپرستان قانونی یا مراجعه به محل زندگی و تحصیل کودک انجام دهد و سؤالات و تحقیقات باید محدود به موضوع جرم باشد. همچنین کودک باید در طول بازجویی، فرد پشتیبان داشته باشد تا احساس امنیت کند و از آسیب روانی جلوگیری شود (قانون حمایت از اطفال و نوجوانان، ۱۳۹۹). تبصره ماده ۴۶ نیز تأکید می‌کند که اولویت در تدابیر حمایتی، جلوگیری از خروج کودک یا نوجوان از خانواده است.

در زمینه صدور قرارهای تأمین، ماده ۲۱۷ قانون آیین دادرسی کیفری، اهداف صدور قرار تأمین شامل امکان دسترسی به متهم، جلوگیری از فرار، جلوگیری از تبانی و حفظ شواهد را مشخص کرده است (پناهی، ۱۳۹۹: ۳-۴۲). این تدابیر به ویژه در جرائم خشونت خانگی علیه اطفال اهمیت دارند، زیرا تأمین حضور متهم و حفاظت از کودک و شواهد، پایه‌ای برای اجرای عدالت کیفری صحیح است. بر اساس مواد ۲۸۵ تا ۲۸۷ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲، چارچوب قانونی مشخصی برای تحقیقات مقدماتی در جرائم اطفال و نوجوانان، تعیین گردیده که بر محور حفاظت از حقوق کودک، رعایت مصلحت نوجوانان و ساماندهی

فرایند قضایی قرار دارد. این مواد نشان می‌دهند که قانون‌گذار نه تنها به جمع‌آوری شواهد توجه دارد، بلکه ابعاد روانی و تربیتی و اجتماعی کودک و نوجوان را نیز در فرایند تحقیق مقدماتی لحاظ کرده است.

ماده ۲۸۵ با تأسیس دادسرای ویژه نوجوانان و معیت دادگاه اطفال و نوجوانان، مسیر قانونی تحقیقات مقدماتی برای افراد ۱۵ تا ۱۸ سال را مشخص می‌کند و جرائم موضوع مواد ۳۰۶ و ۳۴۰ را از این قاعده مستثنا می‌سازد. این ماده همچنین روشن می‌سازد که تحقیقات اطفال زیر ۱۵ سال مستقیماً در دادگاه اطفال انجام می‌شود و ضابطان دادگستری در جرائم مشهود تنها مجاز به جمع‌آوری آثار، ابزار و مدارک جرم هستند و حق انجام تحقیق مستقیم از طفل یا نوجوان را ندارند. این تمایز سنی و تعیین دقیق وظایف ضابطان، نقش مهمی در جلوگیری از فشار روانی و مواجهه مستقیم کودک با فرآیند قضایی دارد و از سلامت روانی و حقوقی او محافظت می‌کند. از سوی دیگر تعیین دادسرای ویژه، ضمن تخصصی کردن رسیدگی‌ها، باعث تمرکز بر نیازها و ویژگی‌های خاص نوجوانان متهم می‌شود و امکان رسیدگی مؤثرتر و انسانی‌تر را فراهم می‌آورد.

ماده ۲۸۶ اهمیت تهیه پرونده شخصیت برای اطفال و نوجوانان در جرائم تعزیری درجه ۵ و ۶ را برجسته می‌کند. این الزام قانونی، باعث می‌شود که تصمیم‌گیری قضایی صرفاً بر اساس جرم ارتكابی نباشد و ویژگی‌های شخصیتی، شرایط خانوادگی، تحصیلی و اجتماعی کودک نیز مدنظر قرار گیرد. این اقدام علاوه بر جنبه قضایی، ابعاد اصلاحی و تربیتی کودک را نیز در برمی‌گیرد و به دادگاه و دادسرا امکان می‌دهد تا تصمیماتی اتخاذ کنند که فرآیند اصلاح رفتار نوجوان و بازگشت او به جامعه را تسهیل کند. بدین ترتیب، پرونده شخصیت به‌عنوان یک ابزار حمایتی و اصلاحی، مکمل جنبه کیفری تحقیقات مقدماتی محسوب می‌شود.

ماده ۲۸۷ به موضوع سپردن اطفال و نوجوانان به سرپرست قانونی یا کفیل می‌پردازد و روشن می‌سازد که اولویت با والدین و سرپرست قانونی است و در صورت فقدان آن‌ها، هر شخص حقیقی یا حقوقی که مصلحت کودک را تأمین کند، می‌تواند مسئولیت او را بر عهده گیرد. این ماده همچنین شرایط معرفی شخصی اطفال و نوجوانان ۱۵ تا ۱۸ سال به دادگاه و امکان صدور قرار نگهداری موقت در کانون اصلاح و

تربیت در صورت عدم معرفی کفیل یا در جرائم خاص را مشخص می‌کند. این مقررات نشان دهنده تلاش قانون‌گذار برای ایجاد توازن میان حفظ آزادی کودک و ضرورت اقدام قضایی است، به گونه‌ای که هم امنیت و حقوق کودک تأمین شود و هم امکان پیگیری قانونی پرونده فراهم گردد.

به‌طور کلی، ترکیب این سه ماده نشان می‌دهد که تحقیقات مقدماتی جرائم اطفال و نوجوانان، علاوه بر جمع‌آوری شواهد و مدارک باید با رعایت مصلحت کودک، تأمین امنیت روانی و حقوقی او و توجه به شرایط سنی و شخصیتی صورت گیرد. ساختار قانونی ارائه شده، تضمین می‌کند که فرآیند قضایی منصفانه، هدفمند و مطابق با اصول قانونی باشد و از هرگونه مواجهه مستقیم، فشار یا سوءاستفاده احتمالی از اطفال جلوگیری کند. در واقع، رویکرد دادرسی اطفال و نوجوانان در چارچوب رویکرد افتراقی حمایتی تنظیم شده است و بخشی از مباحث حقوق کیفری این گروه سنی را تشکیل می‌دهد. از جمله ویژگی‌های بارز این رویکرد می‌توان به غیرعلنی بودن مطلق تحقیقات و رسیدگی به منظور پیشگیری از برچسب‌زنی و حفظ حریم و حرمت کودکان و نوجوانان، آموزش ویژه پلیس و قضات در زمینه حقوق کودک و گسترش قلمرو جرائم مورد اتهام در تشکیل پرونده شخصیت اشاره کرد. علاوه بر این، توسعه حق داشتن وکیل در تمامی مراحل تحقیقات، محاکمه و اجرای تصمیمات و احکام و لزوم حضور مشاوران متخصص جرم‌شناسی، روان‌شناسی و مددکاری اجتماعی هنگام محاکمه از دیگر ویژگی‌های این رویکرد است. همچنین اصل دو درجه‌ای بودن رسیدگی در تمامی آرای مرتبط با اطفال رعایت می‌شود. مهم‌ترین محور حاکم بر دادرسی اطفال و نوجوانان، اصل بهترین منافع کودک و نوجوان است که در تمامی اقدامات اجرایی و قضایی، حتی در مواردی که قوانین یا رویه قضایی دچار نقص، تناقض، اجمال یا ابهام باشد، مورد توجه قرار می‌گیرد (مؤذن زادگان، ۱۴۰۳: ۴۱-۷۳).

به منظور مرادده با نظام قضایی حمایت‌های حقوقی در فرایند دادرسی توسط قانون‌گذار، با ایجاد تأسیسات جدیدی در مراحل تعقیب و تحقیقات جرائم اطفال و نوجوانان، صورت گرفته است. بخشی از این اقدامات و تأسیسات برخاسته از اندیشه عدالت ترمیمی در علم جرم‌شناسی است که با محوریت جبران خسارت بزه‌دیده و بازگشت مجرم به جامعه و اصلاح وی در قانون حمایت از اطفال و نوجوانان ۱۳۹۹، مطرح

شده است. طفل در طول انجام تحقیقات مقدماتی، فرد پشتیبانی کننده‌ای را در هنگام بازجویی به همراه داشته باشند. در مورد کودکان این امر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار باشد که آنان با خود شخصی را همراه داشته باشند که در کنار او احساس امنیت کنند. این شخص می‌تواند یکی از اعضاء خانواده، یک دوست، فردی از سازمان خدمات اجتماعی یا از یک سازمان خیریه یا غیردولتی باشد. شخصی که در مورد آنچه روی داده دارای اطلاعاتی است که باید در اختیار پلیس قرار گیرد، در صورتی که قرار است به‌عنوان شاهد در تحقیقات از او بازجویی به عمل آید، نمی‌تواند فرد پشتیبان باشد.

به‌طوری که قانون‌گذار در ماده ۳۲ قانون حمایت، این اختیار را به مددکار اجتماعی به‌زیستی اعطا نموده است که پس از اطلاع از وضعیت مخاطره‌آمیز طفل، موضوع ماده ۳ این قانون، حسب مورد تحقیقات و اقدامات مقتضی را از طرق مختلف همچون دعوت والدین، اولیاء، سرپرستان قانونی و یا سایر اشخاص مرتبط با طفل و نوجوان و در صورت لزوم دعوت از طفل و نوجوان به همراه آن‌ها و یا مراجعه به محل سکونت، اشتغال و تحصیل طفل و نوجوان و یا سایر محل‌های مرتبط به همراه ضابطان دادگستری در صورت نیاز. مطابق تبصره ماده فوق، سؤالات و تحقیقات باید به موضوع مورد بررسی محدود شده و تدابیر و اقدامات کافی برای جلوگیری از انتشار و افشای اطلاعات اتخاذ شود (قانون حمایت از اطفال و نوجوانان، ۱۳۹۹). البته مددکار اجتماعی در وهله نخست باید تلاش کند که کودک و نوجوان بزه‌دیده از خانواده خود جدا نشود، زیرا جدایی از خانواده آثار سوء جبران‌ناپذیری به بار خواهد آورد. به همین علت است که ماده ۴۶ بیان می‌کند: در تمام تدابیر و اقدامات حمایتی موضوع این قانون، اولویت با اقداماتی است که منجر به خروج طفل یا نوجوان از محیط خانواده یا قطع ارتباط با آن‌ها نشود. بنابراین در صورتی که مددکار اجتماعی تشخیص دهد که می‌توان با معرفی طفل یا نوجوان یا خانواده آن‌ها به نهادهای دولتی و غیردولتی فعال در این زمینه (نظیر سازمان بهزیستی، مراکز خدمات مشاوره‌ای و...) همچنین اجرای برنامه‌های درمانی و آموزشی در زمینه حقوق اطفال و نوجوانان، بستر مناسبی برای تربیت و جلوگیری از بزه‌دیدگی این قشر فراهم نماید، باید اقدامات ضروری را انجام دهد.

تحقیقات مقدماتی در خشونت خانگی علیه اطفال، علاوه بر جنبه‌های حقوقی، نیازمند هماهنگی با نهادهای حمایتی و اجتماعی است. مددکاران اجتماعی، روانشناسان کودک و سازمان‌های غیردولتی نقش مهمی در همراهی کودک و ارائه اطلاعات دقیق دارند. این همکاری میان دستگاه قضایی و نهادهای حمایتی، تضمین می‌کند که فرآیند تحقیق بدون آسیب رساندن به کودک، به جمع‌آوری شواهد معتبر و مؤثر برای تصمیم‌گیری قضایی منجر شود.

از منظر عملیاتی، بازپرس باید با توجه به شرایط خاص هر پرونده، برنامه‌ریزی دقیق داشته باشد. این برنامه شامل تعیین اولویت‌ها در جمع‌آوری شواهد، انتخاب روش مناسب مصاحبه با کودک، تصمیم‌گیری درباره حضور والدین یا پشتیبان و ارزیابی ریسک‌ها و پیامدهای احتمالی است. هر تصمیم نادرست در این مرحله می‌تواند به از دست رفتن شواهد حیاتی، افزایش آسیب روانی کودک و کاهش قابلیت دفاع قانونی منجر شود. از نظر حقوقی، تحقیقات مقدماتی نباید بهانه‌ای برای نقض حقوق متهم یا قربانی باشد. هر اقدام قضایی باید در چارچوب قانون و با رعایت مقررات حمایت از کودکان انجام شود. همچنین، بازپرس باید مستندات و سوابق تحقیقات را به دقت ثبت و نگهداری کند تا در مراحل بعدی دادرسی قابلیت ارزیابی و بررسی داشته باشد. این امر تضمین‌کننده شفافیت و مشروعیت تصمیمات قضایی است و از اعتراضات احتمالی متهم و مدافعان او جلوگیری می‌کند.

یکی دیگر از جنبه‌های مهم، توجه به روانشناسی کودک و اثرات بلندمدت فرآیند قضایی است. تحقیقات نامناسب می‌تواند باعث تشدید ترس، اضطراب و بی‌اعتمادی کودک به نهادهای قانونی شود. بنابراین، استفاده از تکنیک‌های حمایتی، ایجاد محیط امن و اعتمادساز و آموزش ویژه بازپرس و ضابطان برای تعامل با کودک، ضروری است. بنابراین، اهمیت تحقیقات مقدماتی در خشونت خانگی علیه اطفال نه تنها در جمع‌آوری شواهد بلکه در شکل‌دهی به روند دادرسی، حمایت از قربانی و بازدارندگی مجرم خلاصه می‌شود. قانون‌گذار با پیش‌بینی مواد مرتبط در قانون آیین دادرسی کیفری و قانون حمایت از اطفال و نوجوانان، چارچوبی فراهم کرده است که بازپرس بتواند با رعایت حقوق همه طرفین، تصمیمات مؤثر و انسانی اتخاذ کند. با توجه به پیچیدگی‌های این جرائم، تحقیقات مقدماتی باید فرآیندی تحلیلی، چندبعدی

و هماهنگ با اصول عدالت و حمایت از کودک باشد. این امر نیازمند آموزش تخصصی، همکاری بین دستگاهی و پابندی کامل به قوانین و مقررات مرتبط است تا هم عدالت برقرار شود و هم سلامت روانی و حقوق کودکان قربانی حفظ گردد.

۵. مقایسه اجمالی قوانین ایران و مصر و عراق در زمینه خشونت خانگی علیه اطفال

در کشف جرم و تحقیقات مقدماتی، نقطه عطف و هدف اصلی رسیدگی، صرفاً حل اختلاف و فصل خصومت نیست، بلکه تأمین عدالت و تضمین حقوق بزه‌دیدگان به‌عنوان محور اصلی در نظر گرفته می‌شود. (کلینی، ۱۴۰۷: ۳۷۱-۳۷۳). سیره امام علی (ع) نشان می‌دهد که قضاوت صرفاً بر پایه شهادت یا بینه صورت نمی‌گیرد، بلکه تلاش برای کشف حقیقت و جمع‌آوری مستندات معتبر، حتی با تحقیق مستقیم و پرسش از اطرافیان، الزامی است (سروش، ۱۳۹۳: ۵۴-۵۵). این رویکرد، در زمینه جرائم خشونت خانگی علیه اطفال، مبنای قوی برای پیش‌بینی و توجیه تحقیقات دقیق و حمایت‌گرا در نظام حقوقی ایران فراهم می‌کند (طریحی، ۱۳۹۵: ۸۸-۹۰).

در نظام حقوقی ایران، مطابق قانون آیین دادرسی کیفری، تحقیقات مقدماتی وظیفه ضابطان قضایی و قاضی تحقیق است و اصولی مانند اصل بی‌طرفی، حفظ اسرار خصوصی و رعایت کرامت انسانی متهم و بزه‌دیده رعایت می‌شود. در جرائم خشونت خانگی علیه اطفال، اهمیت این اصول دوچندان است؛ زیرا تجاوز به حریم خصوصی کودک و خانواده، حتی برای کشف جرم، تنها با رعایت ضوابط قانونی و ضرورت احقاق حق مجاز است. فقه امامیه نیز با قاعده «الناس مسلطون علی اموالهم» ورود غیرمجاز به حوزه خصوصی را ممنوع دانسته و تنها در موارد اضطراری یا برای احقاق حق کودک، آن را مجاز می‌داند (مصباح یزدی، ۱۳۷۹: ۱۱۲).

حفظ ارزش‌های اخلاقی و مصالح عمومی نیز از دیگر مبانی حقوقی و فقهی تحقیقات مقدماتی است. پیشگیری از نقض اخلاق و صیانت از حقوق اطفال، هدفی است که هم به فرد و هم به امنیت اجتماعی مربوط می‌شود (فرجی‌ها، ۱۳۹۰: ۱۳-۱۴). روش‌های کشف جرم در حقوق ایران شامل شهادت، بینه،

سوگند، تحقیقات محلی و ابزارهای علمی مانند پزشکی قانونی و آزمایشگاه‌های ژنتیکی است که در جرائم علیه اطفال برای اثبات خشونت یا سوءاستفاده، کاربرد دارد (طباطبایی حائری، ۱۴۱۸: ۵۲۲). این اصول با رعایت بی‌طرفی و جلوگیری از تبعیض، پایه عدالت کیفری انسانی را مستحکم می‌سازند. در ایران مراحل تحقیقات مقدماتی در خشونت خانگی علیه اطفال شامل ثبت گزارش، احضار متهم، بازجویی تخصصی، معاینات پزشکی و روانشناسی، جمع‌آوری مدارک و مستندسازی شواهد است (مؤذن زادگان، ۱۴۰۳: ۴۱-۷۳). مطابق قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ (ماده ۳۲ و ۴۶)، کودک می‌تواند با حضور مددکار اجتماعی یا شخص پشتیبان در مراحل تحقیقات شرکت کند و تحقیقات باید محدود به موضوع جرم و همراه با حفظ محرمانگی انجام شود. هدف اصلی این اقدامات، پیشگیری از تداوم خشونت و حمایت روانی و جسمی از کودک است.

در مصر، تحقیقات مقدماتی در خشونت خانگی علیه اطفال تحت قانون کودک مصوب ۱۹۹۶ (مواد ۹۴ تا ۱۰۱) انجام می‌شود. این قوانین پیش‌بینی می‌کنند که بازجویی از کودک باید توسط افراد آموزش دیده و در محیطی امن صورت گیرد و تماس مستقیم کودک با متهم محدود شود. نقش روانشناسان و پزشکان در جمع‌آوری شواهد و ارزیابی آسیب‌ها برجسته است. با وجود آن، تضاد میان حفاظت از کودک و حفظ موقعیت خانواده باعث می‌شود اجرای تحقیقات با چالش‌های عملی مواجه شود. پروتکل‌های بین‌المللی، به ویژه کنوانسیون استامبول و مقررات شورای اروپا، تلاش می‌کنند استانداردهایی برای کاهش مواجهه مستقیم کودک با متهم و حمایت روانی ایجاد کنند، اما اجرای آنها در مصر محدود و اغلب شهری است (Council of Europe, Istanbul Convention).

در عراق نیز، تحقیقات مقدماتی بر اساس قانون مراقبت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۹۸۳ (مواد ۵ تا ۷) انجام می‌شود. طفل در این مراحل نباید با شیوه‌های معمول بازجویی بزرگسالان مواجه شود و مراجع قضایی باید اقدامات حمایتی و اصلاحی را در اولویت قرار دهند. دادگاه‌های اطفال و همکاری با مراکز اجتماعی و روانشناسی، چارچوب تحقیقات مقدماتی را شکل می‌دهد و توجه به عوامل فرهنگی و اجتماعی برای محافظت از کودک اهمیت بالایی دارد (Malik et al, 2017; Al-Tawil, 2012).

- مقایسه تطبیقی ایران، مصر و عراق نشان می‌دهد که در هر سه کشور، ثبت گزارش، حفاظت از کودک، جمع‌آوری شواهد و مصاحبه با افراد مرتبط اصول مشترک تحقیقات مقدماتی هستند. تفاوت‌ها عمدتاً در:
- نحوه اجرای عملی: ایران با دستورالعمل‌های دادسرای و حضور قاضی، اجرای دقیق را تضمین می‌کند. مصر به دلیل محدودیت‌های اجتماعی و مقاومت خانواده‌ها، اجرای عملی محدودتر است. عراق در مناطق مختلف با هماهنگی محلی و فرهنگی، انعطاف بیشتری دارد.
 - حمایت حقوقی از کودک: ایران چارچوب قانونی کامل و متمرکز دارد، عراق از نظر رویه انعطاف‌پذیر و محلی است و مصر در عمل با محدودیت منابع مواجه است.
 - استفاده از متخصصان پزشکی و روانشناسی: در هر سه کشور نقش کلیدی دارد، اما در عراق بیشتر به همکاری محلی و فرهنگی وابسته است.
 - محافظت از محرمانگی و جلوگیری از مواجهه کودک با متهم: ایران به صورت قانونی تضمین شده، مصر تحت پروتکل‌های بین‌المللی تلاش می‌کند، عراق با همکاری مراکز حمایتی اقدام می‌کند.

بنابراین، تحقیقات مقدماتی در خشونت خانگی علیه اطفال، نه تنها فرایند کشف جرم است، بلکه ابزاری حمایتی، پیشگیرانه و حقوقی محسوب می‌شود. ایران با قوانین داخلی و چارچوب‌های دادسرای دقیق، مصر با توجه به کنوانسیون‌ها و پروتکل‌های حمایتی و عراق با رویکرد محلی و اجتماعی، تلاش دارند تعادل میان حفاظت از کودک، کشف جرم و احقاق عدالت را برقرار کنند. تطبیق این سه نظام نشان می‌دهد که اصول و اهداف تحقیقات مقدماتی مشابه است، اما چالش‌ها و راهکارهای اجرایی در هر کشور با شرایط فرهنگی، اجتماعی و منابع حقوقی تطبیق یافته است.

به‌طورکلی، تحقیقات مقدماتی در جرائم خشونت خانگی علیه اطفال یکی از پیچیده‌ترین و حساس‌ترین مراحل دادرسی کیفری به شمار می‌آید، زیرا کودک در این مرحله آسیب‌پذیرترین فرد پرونده است و هرگونه کوتاهی در روند تحقیق می‌تواند اثرات روانی، اجتماعی و حقوقی طولانی‌مدت بر جای گذارد. این مرحله نخستین نقطه تماس کودک با نظام عدالت کیفری است و هم‌زمان باید سه هدف اصلی را تأمین کند:

حمایت از طفل، کشف حقیقت و احقاق عدالت. در فقه امامیه و سیره عملی امام علی (ع)، قاضی علاوه بر تکیه بر شهادت، مکلف به جستجوی حقیقت با روش‌های مشروع و مؤثر است و وظیفه دارد حقوق بزه‌دیدگان را به‌طور کامل تأمین کند. این رویکرد فقهی، پایه‌ای محکم برای شکل‌دهی به تحقیقات مقدماتی در جرائم خشونت خانگی علیه کودکان در نظام حقوقی مدرن ایران فراهم می‌آورد، زیرا این جرائم معمولاً در فضای خصوصی خانواده رخ می‌دهند و شهادت یا اظهارات اولیه ممکن است ناکافی، ناقص یا حتی تحریف‌شده باشد.

در ایران اصول فقهی مذکور به چارچوب قانونی تبدیل شده و قوانین آیین دادرسی کیفری و قانون حمایت از اطفال و نوجوانان با هدف حفاظت و حمایت از کودک، دستورالعمل‌های مشخصی برای تحقیقات مقدماتی ارائه می‌دهند. این قوانین تأکید دارند که تحقیقات باید با رعایت اصولی مانند بی‌طرفی، حفظ اسرار خصوصی، رعایت کرامت انسانی متهم و بزه‌دیده و تأمین حمایت ویژه از اطفال و نوجوانان انجام شود. اهمیت این اصول در جرائم خشونت خانگی دوچندان است، چراکه ورود به حریم خصوصی کودک و خانواده تنها در صورتی مجاز است که ضرورت قانونی برای کشف جرم یا حفظ امنیت کودک وجود داشته باشد. فقه امامیه نیز با تأکید بر قاعده «الناس مسلطون علی اموالهم» ورود غیرمجاز به حوزه خصوصی را ممنوع می‌داند و تنها در شرایط اضطراری یا برای احقاق حق کودک، چنین اقداماتی مجاز شمرده می‌شود. تحقیقات مقدماتی در ایران شامل مراحل متعددی است که هر یک نقش مهمی در حفاظت از کودک و جمع‌آوری شواهد دارد. نخستین گام، ثبت گزارش جرم است که می‌تواند توسط خانواده، معلمان، مراکز اجتماعی یا پلیس انجام شود. مرحله بعد شامل مصاحبه تخصصی با کودک است که با رعایت اصول روان‌شناختی و با حضور مددکار اجتماعی یا شخص پشتیبان انجام می‌شود تا کودک از مواجهه مستقیم با متهم محافظت شود. معاینات پزشکی و روان‌شناختی برای مستندسازی آسیب‌ها صورت می‌گیرد و شواهد مادی و اسناد مرتبط شامل پیام‌ها، تصاویر، سوابق پزشکی و مدارک دیگر جمع‌آوری می‌شود. همچنین در صورت ضرورت، قرارهای تأمینی برای متهم صادر می‌شود تا از تداوم خشونت یا فرار جلوگیری شود. در

همه مراحل، نظارت و هدایت قاضی تحقیق و دادستان تضمین می‌کند که حقوق کودک و متهم رعایت شود و جمع‌آوری شواهد به صورت قانونی و دقیق انجام گیرد.

در نظام حقوقی مصر، قوانین حمایتی شامل قانون کودک مصوب ۱۹۹۶ هستند و تحقیقات مقدماتی در جرائم خشونت علیه اطفال با ویژگی‌های خاصی انجام می‌شود. بازجویی کودک باید توسط افراد آموزش دیده و در محیطی امن انجام شود و تماس مستقیم با متهم به حداقل برسد. همکاری با مراکز اجتماعی، روانشناسان و متخصصان پزشکی برای جمع‌آوری شواهد و ارزیابی آسیب‌های روانی کودک الزامی است. با این حال، تضاد بین حفاظت از کودک و حفظ موقعیت خانواده باعث می‌شود اجرای قوانین با محدودیت مواجه شود و کیفیت تحقیقات کاهش یابد. پروتکل‌های بین‌المللی از جمله کنوانسیون استامبول تلاش می‌کنند معیارهایی برای کاهش مواجهه مستقیم کودک با متهم و حفاظت روانی ایجاد کنند، اما اجرای عملی در مناطق روستایی محدود است و گاه با مشکلات فرهنگی و اجتماعی روبه‌رو می‌شود.

در عراق نیز قانون مراقبت از اطفال و نوجوانان چارچوب حمایت‌گرانه‌ای برای تحقیقات مقدماتی ارائه می‌دهد. بازجویی سنتی بزرگسالان از کودک ممنوع است و اقدامات اصلاحی، تربیتی و حمایتی در اولویت قرار دارند. دادگاه‌های اطفال مسئول رسیدگی هستند و همکاری با مراکز اجتماعی و روانشناسی در جریان تحقیقات ضروری است. تحقیقات مقدماتی شامل حفاظت فوری کودک، جمع‌آوری مدارک، انجام معاینات پزشکی و روان‌شناختی و توجه به عوامل فرهنگی و اجتماعی می‌شود. نحوه اجرای تحقیقات در مناطق مختلف، به‌ویژه کردستان، با توجه به آداب و رسوم محلی و همکاری جوامع منطقه‌ای انجام می‌گیرد که انعطاف‌پذیری و تطبیق اقدامات با شرایط اجتماعی را نشان می‌دهد.

تحلیل تطبیقی ایران و مصر و عراق نشان می‌دهد که در همه کشورها، تحقیقات مقدماتی شامل ثبت گزارش، حفاظت از کودک، جمع‌آوری شواهد و مصاحبه با افراد مرتبط است، اما تفاوت‌ها عمدتاً در نحوه اجرا و تعامل با خانواده‌ها و توجه به فرهنگ و شرایط اجتماعی است. در ایران، چارچوب قانونی متمرکز و دقیق وجود دارد که حضور قاضی تحقیق و ضابطان قضایی اجرای تحقیقات را تضمین می‌کند و کودک می‌تواند با حضور مددکار یا پشتیبان در مراحل حساس شرکت کند. در مصر تلاش‌ها برای حمایت از کودک

با محدودیت منابع، فشارهای اجتماعی و تضادهای فرهنگی مواجه است و اجرای تحقیقات به‌طور کامل در مناطق شهری محدود می‌ماند. در عراق رویکرد محلی و انعطاف‌پذیر همراه با همکاری مراکز حمایتی و روانشناسان اجرا می‌شود، اما تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی چالش‌هایی ایجاد می‌کند که بر کیفیت و سرعت تحقیقات اثر می‌گذارد.

یکی دیگر از نکات کلیدی، نقش شواهد تخصصی پزشکی و روانشناسی است که در هر سه کشور اهمیت بالایی دارد و پایه تصمیم‌گیری دادگاه‌ها را شکل می‌دهد. این شواهد، چه در ایران با جمع‌آوری رسمی و تحت نظارت قاضی و چه در مصر و عراق با همکاری کارشناسان محلی، برای اثبات خشونت و حفاظت از کودک حیاتی است. علاوه بر این، محافظت از محرمانگی کودک و جلوگیری از مواجهه مستقیم با متهم، بخش جدایی‌ناپذیری از تحقیقات مقدماتی است و رعایت آن می‌تواند اثرات روانی ناشی از تجربه خشونت را کاهش دهد.

تحقیقات مقدماتی در خشونت خانگی علیه اطفال نه‌تنها مرحله کشف جرم بلکه ابزاری حمایتی و پیشگیرانه است که می‌تواند سلامت روانی و جسمی کودک، عدالت کیفری و امنیت اجتماعی را تضمین کند. تطبیق نظام ایران با چارچوب‌های فقهی نشان می‌دهد که رعایت عدالت و احقاق حقوق بزه‌دیدگان می‌تواند هم‌زمان با جمع‌آوری شواهد معتبر و حفاظت از کودک تحقق یابد. مصر با تکیه بر پروتکل‌های بین‌المللی و عراق با رویکرد محلی تلاش می‌کنند همین اهداف را در شرایط خاص فرهنگی و اجتماعی خود دنبال کنند.

درنهایت می‌توان گفت تحقیقات مقدماتی در جرائم خشونت خانگی علیه اطفال نقطه آغاز حمایت حقوقی و اجتماعی از کودک است و نقشی کلیدی در کاهش آسیب‌های روانی و جسمی، پیشگیری از تداوم خشونت و تضمین عدالت دارد. اصول کلی تحقیقات مقدماتی در ایران، مصر و عراق مشابه است، اما تفاوت‌ها در نحوه اجرا، تعامل با خانواده و توجه به فرهنگ و جامعه مشاهده می‌شود. ایران و عراق چارچوب قانونی مشخص دارند و مصر تلاش می‌کند با استانداردهای بین‌المللی هماهنگ شود. این تحلیل نشان می‌دهد که تحقیقات مقدماتی در این نوع جرائم نه‌تنها کشف جرم بلکه بخشی از سازوکار جامع حمایت از

کودک و تحقق عدالت کیفری انسانی به شمار می‌رود و اهمیت حیاتی آن در جلوگیری از تداوم خشونت و حفاظت از نسل آینده غیرقابل انکار است.

نتیجه‌گیری

کودک‌آزاری یکی از جرائم گسترده و فراگیر است که آثار آن نه تنها بر فرد قربانی، بلکه بر خانواده و جامعه نیز عمیقاً تأثیر می‌گذارد. خشونت خانوادگی تهدیدی جدی برای ثبات خانواده و سلامت عاطفی کودکان محسوب می‌شود و ضرورت دارد تمامی نهادها، از جمله بهزیستی، آموزش و پرورش و سازمان‌های فرهنگی و اجتماعی، در پیشگیری و مقابله با آن مسئولیت سرنوشت‌ساز داشته باشند. مطالعات علمی نشان داده‌اند که درصد بالایی از کودکان در خانواده‌های دارای خشونت خانگی حضور دارند، به ویژه خردسالان و عوامل فردی، خانوادگی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و مذهبی در ارتکاب این جرم مؤثر هستند. خشونت خانوادگی می‌تواند به شکل جسمی، جنسی، عاطفی یا ناشی از بی‌توجهی و سهل‌انگاری بروز کند و قانون ایران تنها برای برخی موارد مانند تنبیه والدین محدودیت و استثنا قائل شده است.

قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ در ایران، هرچند تعریف مستقیم خشونت خانگی ارائه نمی‌دهد، اما مصادیق سوءرفتار را مشخص کرده و با تأکید بر ظرفیت نهادهای دولتی و غیردولتی، چارچوب قانونی مناسبی برای حمایت از کودک فراهم آورده است. با این حال، همچنان خلأهایی در ضمانت اجرایی، آموزش ضابطان و هماهنگی بین نهادها مشاهده می‌شود. سیاست جنایی ایران در برخورد با خشونت خانگی علیه کودکان، رویکردی کیفرمحور و در عین حال بازدارنده و اصلاحی دارد و تأسیس نهادهای ویژه حمایت از کودکان بزه‌دیده، مانند حضور مددکار اجتماعی در مراحل دادرسی، نشان دهنده همسویی نسبی با استانداردهای بین‌المللی است.

تحقیقات مقدماتی در این جرائم، به‌عنوان مرحله نخست در فرآیند قضایی، نقش حیاتی در تضمین عدالت و حفاظت از قربانی دارد. اقدامات اولیه شامل جمع‌آوری شواهد، معاینات پزشکی تخصصی، حضور روانشناس یا مددکار اجتماعی و ایجاد محیط امن برای کودک، می‌تواند آسیب‌های روانی ثانویه را کاهش

دهد و دقت و کارآمدی تحقیقات را افزایش دهد. تجربه ایران نشان می‌دهد که استفاده از این ظرفیت‌ها، همراه با هماهنگی میان دادستانی، پلیس و سازمان بهزیستی، موجب بهبود شواهد و حفاظت کودک می‌شود. همچنین تحقیقات مقدماتی در سه کشور ایران و عراق و مصر نشان می‌دهد که حمایت قانونی و تخصصی از کودک، کلید موفقیت در کشف جرم و تحقق عدالت است. در ایران این حمایت با وجود قوانین حمایتی و تأسیسات قضایی و اجتماعی مشخص، جامع‌تر است. مصر در مسیر توسعه است و عراق نیازمند اصلاح و تقویت قوانین و آموزش نیروهای قضایی و حمایتی است. به‌طور کلی، تحقیقات مقدماتی در جرائم خشونت خانگی علیه اطفال، یک فرآیند چندبعدی، پیچیده و حیاتی است که نیازمند هم‌زمانی مهارت قضایی، تخصص روان‌شناختی، آگاهی حقوقی و هماهنگی میان نهادهای حمایتی و قضایی است. بی‌توجهی به هر یک از این ابعاد، می‌تواند منجر به از دست رفتن شواهد، آسیب روانی به کودک و کاهش اعتبار سیستم قضایی شود. در واقع تحقیقات مقدماتی، بیش از یک مرحله قضایی، یک فرآیند حمایتی، آموزشی و پیشگیرانه است. رعایت دقیق قوانین، استفاده از روش‌های علمی و تخصصی و توجه به روانشناسی کودک، شرط لازم برای موفقیت تحقیقات مقدماتی است و تضمین‌کننده عدالت کیفری، حمایت از قربانی و کاهش آسیب‌های اجتماعی است. بنابراین، تجربه سه کشور نشان می‌دهد که تقویت قوانین حمایتی، آموزش تخصصی ضابطان، ایجاد هماهنگی میان نهادهای قضایی و حمایتی و حضور متخصصان روانشناسی و مددکاری، کلید موفقیت تحقیقات مقدماتی در جرائم خشونت خانگی علیه اطفال است و الگویی مناسب برای سایر حوزه‌های حقوق کودک فراهم می‌آورد. بنابراین مقایسه نظام‌های حقوقی ایران و مصر و عراق نشان می‌دهد که وجود چارچوب حمایتی قانونی، کلید موفقیت تحقیقات مقدماتی است. در مصر هر چند قوانین حمایت از کودکان به تدریج اصلاح شده‌اند، محدودیت در حضور مددکار اجتماعی یا روانشناس کودک باعث می‌شود حمایت روانی به اندازه ایران نباشد. در عراق با وجود قوانین کیفری مشابه، توجه کافی به تحقیقات مقدماتی در خشونت‌های خانگی علیه اطفال وجود ندارد و اغلب پرونده‌ها بدون حضور متخصصان پیگیری می‌شوند که این موضوع می‌تواند به آسیب‌های روانی و کاهش کیفیت شواهد منجر شود. تحقیقات مقدماتی موفق نیازمند ترکیبی از مهارت قضایی، تخصص روانشناسی، دانش حقوقی و

هماهنگی میان نهادهای قضایی و حمایتی است. بی‌توجهی به هر یک از این ابعاد می‌تواند منجر به از دست رفتن شواهد، آسیب روانی به کودک و کاهش اعتبار سیستم قضایی شود. علاوه بر جنبه کیفری، این مرحله دارای کارکردهای آموزشی، حمایتی و پیشگیرانه نیز هست؛ جمع‌آوری شواهد دقیق، تحلیل الگوهای خشونت و مداخله حمایتی می‌تواند از وقوع خشونت‌های بعدی جلوگیری کند.

در مجموع تجربه سه کشور نشان می‌دهد که مؤلفه‌های کلیدی موفقیت تحقیقات مقدماتی عبارت‌اند از: ۱. تقویت قوانین حمایتی و تخصصی برای کودکان؛ ۲. آموزش مداوم بازپرس و ضابطان در زمینه روانشناسی؛ ۳. جرم‌شناسی و حقوق کودک.

حضور مددکار اجتماعی و روانشناس کودک در تمامی مراحل تحقیقات. ایجاد هماهنگی میان نهادهای قضایی، اجتماعی و حمایتی. استفاده از روش‌های علمی در جمع‌آوری و تحلیل شواهد. ایجاد این سازوکارها نه تنها کیفیت تحقیقات و عدالت کیفری را افزایش می‌دهد، بلکه به سلامت روان کودک و پیشگیری از خشونت‌های بعدی نیز کمک می‌کند. ایران در این زمینه پیشگام است، مصر در مسیر توسعه و عراق نیازمند بازنگری و تقویت قوانین و آموزش تخصصی ضابطان است. به‌طور کلی، تحقیقات مقدماتی در جرائم خشونت خانگی علیه اطفال، فرآیندی چندبعدی و حیاتی است که ترکیب عدالت کیفری، حمایت اجتماعی و پیشگیری مؤثر را تضمین می‌کند و می‌تواند الگویی مناسب برای سایر نظام‌های حقوق کودک باشد.

فهرست منابع

- آخوندی، محمود (۱۳۹۴). **آیین دادرسی کیفری**، جلد ۵، چاپ سوم، تهران: نشر دوران‌دیشان.
- بهرادنسب، حمیدرضا (۱۳۹۶). **جلوه‌های آیین دادرسی کیفری افتراقی در مرحله تحقیقات مقدماتی قانون آیین دادرسی کیفری**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، راهنما: حسین حسینی، دانشگاه فردوسی مشهد.
- بیژنی‌میرزا، طیبه و شاملو، باقر (۱۳۹۶). «دادرسی توافقی در پرتو بزه‌دیده شناسی اولیه در حقوق ایران و اسناد بین‌المللی». **فصلنامه مطالعات حقوق عمومی**، دوره ۷۴، شماره ۲.
- پناهی، محمد (۱۳۹۹). «انواع قراردادهای تأمین در حقوق کیفری ایران و فرانسه». **دوفصلنامه مطالعات حقوق اسلامی**، دوره ۹۹، شماره ۱۳.
- تدین نجف‌آبادی، نازنین و مسعودی، غزاله (۱۳۹۹). **کودک‌آزاری جنسی، رویکردها، تشخیص، پیشگیری و درمان**. چاپ اول، تهران: نشر روزنه.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۷۸). **مبسوط در ترمینولوژی حقوق**. ناشر: گنج دانش.
- جوان جعفری بجنوردی، عبدالرضا و قتلویی طرقي، شعله (۱۳۹۵). «نقش مددکار اجتماعی در نظام عدالت کیفری اطفال و نوجوانان بزه‌دیده». **فصلنامه داخلی کانون وکلای دادگستری**.
- خرده‌گاه، منار (۱۳۸۸). **اصول حاکم بر مرحله تحقیقات مقدماتی در تطبیق با اسناد بین‌المللی**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- دهقانی، علی؛ آشوری، محمد و رحمدل، منصور (۱۴۰۱). «الزامات اصل بی‌طرفی در تحقیقات مقدماتی با چالش‌ها و راهکارها در نظام دادرسی ایران». **پژوهش حقوق کیفری**، شماره ۳۹.
- رضوانی جویباری، ناصر و حیدری، مسعود (۱۳۹۸). «نقد و بررسی بی‌تفاوتی اجتماعی نسبت به جرم کودک‌آزاری (مطالعه تطبیقی حقوق کیفری ایران با ایالت تگزاس آمریکا)». **فصلنامه تحقیقات حقوق خصوصی و کیفری**، شماره ۴۱.
- شیری، عباس (۱۳۹۷). «بزه‌دیده شناسی قضایی (قانونی)». **فصلنامه تحقیقات حقوقی**، شماره ۸۴.
- ضرابی، غلامرضا (۱۴۰۳). **آیین دادرسی کیفری**. چاپ اول، تهران: انتشارات گنج دانش.
- طریحی، فخرالدین بن محمد (۱۳۹۵). **مجمع البحرین**. چاپ سوم، تهران: مرتضوی.
- طوسی، محمد بن حسن (شیخ طوسی) (۱۴۰۷). **الخلافا**. قم: انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- عبدالباقی، محمد فؤاد (بی‌تا). **المعجم الفهرس اللفاظ القرآن**، ذیل واژه جرم، بی‌تا.

عارفیان، غلامرضا و خسروی مرول، محسن (۱۳۹۶). «بررسی مفهوم جرم از منظر فقه و حقوق». فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی، شماره ۱۸.

فراهیدی، خلیل بن احمد (۱۴۱۴). العین. قم: انتشارات اسوه.

فرجی‌ها، محمد (۱۳۹۰). «مدیریت امور جرم‌یابی». مجله کارگاه، دوره ۲، شماره ۱۵.

فیض، علیرضا (۱۴۰۱). مقارنه و تطبیق در حقوق جزای عمومی اسلام، جلد ۱، چاپ ششم، تهران: انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

کاتوزیان، ناصر (۱۳۹۵). مبانی حقوق عمومی. نشر دادگستر، چاپ ششم، تهران: میزان.

کاتوزیان، ناصر (۱۴۰۱). فلسفه حقوق، جلد ۱. چاپ پنجم، تهران: گنج دانش.

کاتوزیان، ناصر (۱۴۰۱). کلیات حقوق، نظریه عمومی، چاپ پنجم. تهران: گنج دانش.

کاتوزیان، ناصر (۱۴۰۳). مقدمه علم حقوق. چاپ چهارم، تهران: گنج دانش.

کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷). الکافی. جلد ۸، تهران: دارالکتب الإسلامية.

گاستون، استفانی؛ لواسور، ژرژ ویولوک، برنارد (۱۳۹۳). آ آ د ا د ر س ی ک ی ف ر ی. ترجمه: دکتر حسن دادبان، جلد ۲. انتشارات دانشگاه عالمه طباطبایی، چاپ اول.

گلدوزیان، ایرج (۱۴۰۱). بایسته‌های حقوق جزای عمومی. نشر میزان.

محمودی جانکی، فیروز (۱۳۸۲). مبانی، اصول و شیوه‌های جرم‌انگاری. رساله دکتری، دانشگاه تهران.

مؤذن زادگان، حسنعلی (۱۴۰۳). د ا د ر س ی ک ی ف ر ی و ی ژ ه ا ط ف ا ل و ن و ج و ا ن ا ن. چاپ اول، تهران: انتشارات سمت.

موسوی خمینی، سید روح‌الله (۱۹۸۶). ت ح ر ی ر ا ل و س ی ل ه، جلد ۲. تحقیق و نشر: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.

نجفی ابرندآبادی، علی‌حسین (۱۳۸۸). خ ش و ن ت خ ا ن گ ی و پ ی ش گ یر ی ا ز ا ن. دانشگاه تهران.

قانون حمایت از اطفال و نوجوانان (۱۳۹۹).

References

- Alfatlawi, A. A. (2021). "Accountability of ISIS For Mass Violations Against Iraqi Women: Study In The Iraqi Criminal Framework". *Akkad Journal of Law And Public Policy*, 1 (4), 156-171.
- Anderson, RaeAnn E. et. al. (2018). "Intergenerational Transmission of Child Abuse: Predictors of Child Abuse Potential among Racially Diverse Women Residing in Domestic Violence Shelters". *Child Abuse & Neglect*, Volume 85, November 2018, Pages 80-90.
- Block S. D, Williams L. M. (2019), The Prosecution of Child Sexual Abuse: A Partnership to Improve Outcomes, National Criminal Justice Reference Service.
- Draper T. (2002), "An Introduction to Jeremy Bentham's Theory of Punishment". *Journal of Bentham*

Studies, Vol. 5.

- Ghaibi, Dhia Moslem Abd Alameer. (2022). "The Criminalization Aspects of Domestic Violence in Iraqi Law: An Analytical Study". **Akkad Journal of Law and Public Policy**, No. 2: 31-39.
- Herbert, K. (2023). Child Maltreatment and Parental Domestic Violence and Abuse, Co-occurrence and the Effect on Lifetime Outcomes in the Avon Longitudinal Study of Parents and Children (ALSPAC).
- Jyothi K. Navya, Jogi Prameela, V. C. Randeep (2021). **International Journal of Pharmaceutics and Drug Analysis**, Int J. Pharm. Drug. Anal, Vol: 9, Issue: 3.
- Kayla, B. (2022). "Nations, U. What Is Domestic Abuse". **International & Comparative Law Review**, Vol 30, Issue 1.
- Misic, L. (2023). A Global Perspective on Children's Rights in 2023 The World Health Organization and International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect.
- Muhammed Ahmed, Adjudicating Patriarchy in the Nationality Law, THESES AND DISSERTATIONS (2021), <https://fount.aucegypt.edu/etds/1630>. at 13.
- Qiao, D., & Xie, Q. (2015). "The Logical Roots of Differences in Perceptions of Child Abuse between China and the West". *Jiangsu Social Sciences*, 1, 25-32
- Özbay. A. (2023), **The Effects of the Child Physical Abuse on the Children's Mental Health: Clinical Psychology Master Programme**, Istanbul Aydin University, Istanbul: Türkiye.
- Salloum, A., Scheeringa, M. S., Cohen, J. A., & Storch, E. A. (2014). "Development of Stepped Care Trauma-focused Cognitive-behavioral Therapy for Young Children". **Cognitive and Behavioral Practice**, 21, 97-108.
- Sarkar R., Ozanne-Smith J, Basset R. (2021) "Systematic Review of the Patterns of Orofacial Injuries in Physically Abused Children and Adolescents". **Trauma Violence Abuse**. Jan, 22 (1): 136.
- Stewart, S. & Arnall, E. (2023). "Mothers, Domestic Violence, and Child Protection: The UK Response". **Violence against Women**, 29 (3-4), 626-647.
- Wiesenthal S .et. al. (Eds). **Encyclopaedia Britannica** (2017), Criminal Investigation, [www. Britannica.com](http://www.Britannica.com).
- World Health Organization (WHO).
www.brottsoffermyndigheten.se.
www.childadvocacy.iowa.gov.

In Persian

- Abdulbaqi, Mohammad Fuad. **Al-Mu'jam al-Mufahras li-Alfaz al-Qur'an**, Under the Entry "Crime".
- Akhoundi, Mahmoud (2005). **Criminal Procedure**. Vol. 5. Tehran: Durandishan Publication, third edition, 6th ed.
- Arefian, Gholamreza & Khosravi Maroul, Mohsen (2017). "An Examination of the Concept of Crime from the Perspective of Jurisprudence and Law". **Quarterly Journal of New Research in Humanities**, No. 18, Spring.
- Bahradnasab, Hamid-Reza. Manifestations of Differential Criminal Procedure in the Preliminary Investigation Stage of the 2013 Criminal Procedure Code. Master's thesis, Supervisor: Hossein Hosseini, Ferdowsi University of Mashhad.
- Bijani Mirza, Tayebah & Shamloo, Bagher (2017). "Adversarial Proceedings in Light of Primary Victimology in Iranian Law and International Instruments". **Public Law Studies Quarterly**, Vol. 74, No. 2, PP. 923-951.
- Dehghani, Ali; Ashouri, Mohammad & Rahmdel, Mansour (2022). "Requirements of the Principle of Impartiality in Preliminary Investigations: Challenges and Solutions in Iran's Criminal Justice System". **Criminal Law Research**, No. 39, PP. 10-37.

- Farahidi, Khalil ibn Ahmad (1414 AH). **Al-Ayn**. Qom: Osveh Publishing.
- Farajiha, Mohammad (2011). "Crime Detection Management". **Kargah Journal**, Vol. 2, Year 4, No. 15, Summer.
- Feyz, Alireza (2002). **Comparison and Adaptation in Islamic General Criminal Law**, Vol. 1. Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance Publishing, 6th ed.
- Gaston, Stéphanie; Levasseur, Georges & Bouloc, Bernard (2023). **Criminal Procedure**. Vol. 2. Translated by Dr. Hassan Dadban. Tehran: Allameh Tabataba'i University Press, 1st ed.
- Goldouzian, Iraj (2021). **Fundamentals of General Criminal Law**. Tehran: Mizan Publishing.
- Jafari Langroudi, Mohammad-Jafar (1999). **Expanded Terminology of Law**. Tehran: Ganj-e Danesh Publishing.
- Javan Jafari Bojnourdi, Abdolreza & Ghatlouei Torghi, Sho'leh (2016). "The Role of Social Workers in the Criminal Justice System For Child and Adolescent Victims". **Internal Quarterly Journal of the Iranian Bar Association**, PP. 91-108.
- Khordehghah, Manar (2009). Principles Governing the Preliminary Investigation Stage in Comparison with International Instruments. Master's Thesis, University of Tehran.
- Katouzian, Nasser (2022). **Foundations of Public Law**. Tehran: Dadgostar Publishing, 1st ed.
- Katouzian, Nasser (2022). **Introduction to the Science of Law**. Tehran: Sherkat Sahami Enteshar.
- Katouzian, Nasser (2023). **Generalities of Law: General Theory**. Tehran: Sherkat Sahami Enteshar, 1st ed.
- Katouzian, Nasser (2023). **Philosophy of Law**, Vol. 1. Tehran: Sherkat Sahami Enteshar.
- Koleini, Mohammad ibn Ya'qub (1407 AH). **Al-Kafi**. Vol. 1, Tehran, Darul Kutub Al-Islami.
- Mahmoudi Janki, Firooz (2003). Foundations, Principles and Methods of Criminalization. PhD Dissertation, University of Tehran.
- Moezinzadegan, Hassan Ali (2024). **Criminal Procedure Specially for Children and Adolescents**. First Edition, Tehran: Samt Publications.
- Mousavi Khomeini, Sayyed-Ruhollah (1986). **Tahrir al-Wasilah**, Vol. 2. Research and Publication Institute of Imam Khomeini's Works.
- Najafi Abrandabadi, Ali-Hossein (2009). Domestic Violence and Its Prevention. University of Tehran, P. 149.
- Panahi, Mohammad (2020). "Types of Criminal Security Measures in Iranian and French Criminal Law". **Biannual Journal of Islamic Law Studies**, Vol. 99, No. 13, PP. 3-42.
- Protection of Children and Adolescents Act (2020).
- Rezvani Joybari, Nasser & Heydari, Masoud (2019). "A Critical Review of Social Indifference toward Child Abuse Crime (A Comparative Study of Iranian Criminal Law and the U. S. State of Texas)". **Quarterly Journal of Private and Criminal Law Research**, No. 41, PP. 31-50.
- Tadin Najafabadi, Nazanin & Masoudi, Ghazaleh (2020). **Sexual Child Abuse: Approaches, Diagnosis, Prevention and Treatment**. Tehran: Roozaneh Publishing, 1st ed.
- Tareihi, Fakhr al-Din ibn Mohammad (2016). **Majma'al-Bahrain**. 3rd ed, Tehran: Mortazavi Publishing.
- Tusi, Mohammad ibn Hassan (Sheikh Tusi) (1407 AH). **Al-Khilaf**. Qom: Islamic Publications of the Seminary Teachers Association.
- Shiri, Abbas (2018). "Judicial (Legal) Victimology". **Legal Research Quarterly**, No. 84.
- Zarabi, Gholamreza (2024). **Criminal Procedure**. Tehran: Ganj-e Danesh Publishing, 1st ed.